

Summary. The article analyses the classifications of the term-synonyms, gives the classification of ukrainian syntax terms according to the functional-pragmatic aspect.

Key words: term, terminology, synonymy, doublet, variant, functional-pragmatic aspect.

УДК 811.111'42

Т.М. Петрова

ЛІМЕРИК ЯК ТЕКСТОВЕ УТВОРЕННЯ

У статті досліджуються особливості лімерика як унікального явища англійської гумористичної поезії. Проаналізовано різнорівневі характеристики зазначеного текстового утворення, що володіє усіма властивостями даної структурної і смислової одиниці: зв'язністю, завершеністю та ін. Крім того, визначені типологічні характеристик лімерика з урахуванням функціонально-прагматичного параметра та параметра структури тексту.

Ключові слова: лімерик, текст, зв'язність, завершеність, типологічні характеристики.

Лімерик є унікальним явищем англійської поезії, в якому відбиваються англійська національна картина світу і національно-культурна специфіка образу мислення англійців. Під терміном «лімерик» розуміється невеликий за об'ємом гумористичний вірш, поява і жанрове формування якого, ймовірно, датується XVII століттям. Традиційно лімерик має визначену поетичну форму, що складається з п'яти рядків, в якій римуються 1-ий, 2-ий, 5-ий і 3-ій, 4-ий рядки, причому 3-ій і 4-ий мають меншу кількість складів. Ритмічний малюнок вірша має окреслений музичний характер, що є не випадковим, оскільки спочатку подібні п'ятирядкові вірші склалися у вигляді застільних пісень в Ірландії і були особливо популярні у місті Лімерик [4, 37].

У змістовому плані лімерик – це коротка розповідь про людину, яка потрапляє в неординарну і часто безглузду ситуацію. Сюжетно лімерик побудований таким чином: у першому рядку розповідається про те, хто головний герой і звідки він родом, другий рядок містить опис певних його особливих якостей або вчинків, потім йде мова про те, що він зробив або що з ним трапилося, і далі – чим все закінчилося. Канонічний лімерик має циклічну форму, що виражається в майже дослівному повторенні першого і останнього рядків. Так, нижченаведений приклад може слугувати ілюстрацією лімерика традиційної форми:

There was an Old Person of Chili
Whose conduct was painful and silly;
He sat on the stairs
Eating apples and pears
That imprudent Old Person of Chili.

На момент, коли у 1821 році в Англії виходить перша окрема збірка лімериків, вони вже достатньо відомі і як анонімні вірші, що існують в усній традиції, і як вірші для дітей зі збірки «Nicky, Dickory, Dock» (за іншими даними – «Mother Goose Rhymes»), яка побачила світ в середині XVIII століття. Стосовно цього варто зазначити, що, на думку деяких дослідників, лімерик ніколи не належав до розряду дитячої літератури в повному розумінні цього слова, володіючи лише однією рисою даного жанру – дидактичним характером [5].

Справжня популярність приходить до лімериків, коли з'являються дві збірки Едварда Ліра: *Book of Nonsense* (1846) і *More Nonsense* (1872). Використовуючи форму фольклорного лімерика, Е. Лір одночасно вносить деякі зміни: наприклад, використання заголовних букв для називання головного героя (*Old Person, Young Lady, Old Man* і ін.). Протягом XIX-XX ст. лімерик завойовує все більшу популярність. Строга форма і гумористичний зміст привертають увагу не тільки анонімних авторів, але й знаменитих письменників і поетів. Так, авторами витончених і дотепних віршів, виконаних у жанрі лімерика, є А. Азімов, Р. Кіплінг, У. Х. Оден, Р. Фрост, О. Хакслі, О. Неш та багато ін. Лімерики останнього з перерахованих авторів особливо відрізняються серед інших своїм особливим фонологічним і графічним малюнком [4, с. 40]. З появою авторських творів тематика лімериків стає різноманітнішою, сюжети складнішими, а жанрова форма лімерика використовується театральними і політичними критиками, авторами епіграм. Сучасні тексти лімериків рясніють алюзіями на наукові, художні і політичні теми. Проте, специфічні особливості лімерика – його фіксована поетична форма, строга сюжетна композиція і гумористичний характер викладу – залишаються незмінними.

Будучи текстом, лімерик володіє всіма властивостями даної структурної і смислової одиниці: зв'язністю, завершеністю та ін. Крім того, важливим в межах даної статті є визначення типоло-

гічних характеристик лімерика з урахуванням функціонально-прагматичного параметра та параметру структури тексту.

Визначення типологічних характеристик тексту з урахуванням функціонально-прагматичного параметра дозволяє виділити тексти-розпорядження, тексти-описи і тексти-оцінки [1, 54-55]. Якщо розглянути лімерик в контексті даної класифікації, то його можна охарактеризувати як текст-опис із закладеною в ньому оцінкою. Підставою для такої характеристики служить оціночна спрямованість текстів цього прецедентного жанру, що має вияв у цілеспрямованому формуванні в свідомості реципієнта певної системи цінностей.

Стосовно структури лімерика, то очевидними є його малий розмір при надзвичайно скомпресованому (стислому) викладі подій: вся історія – із зав'язкою, розвитком подій, кульмінацією і розв'язкою – розгортається в межах п'яти віршованих рядків. І. В. Гюбеннет зазначає, що «малий розмір художнього тексту є першим значущим його елементом», оскільки «є взагалі можливим тільки як наслідок багаторівневого трактування художньої мови, що у багато разів збільшує семантичну ємність сказаного» [3, 115]. Таким чином, з'ясується, що за надзвичайно стислим «поверхневим» змістом лімерика приховується величезний обсяг невидимої інформації, у тому числі й культурологічного характеру.

Окрім згаданих вище специфічних рис, лімерик володіє ще однією, найбільш важливою особливістю. Ця особливість полягає у приналежності лімерика до народної культури, і суть її полягає у здатності відображати та фіксувати у мові «карнавальне світовідчуття» дійсності. Твори гумористичних жанрів, до яких належить і лімерик, є одним з небагатьох «втілень карнавальної свідомості, що збереглися до наших днів» [2, 50]. Зміст цієї концепції полягає в тому, що поняття середньовічного карнавалу – архаїчної традиції, пов'язане в європейській культурі із стихією всевідновлюючого сміху, – застосовувалось до всіх явищ культури Нового часу, у тому числі й до літературних творів.

Автор теорії карнавалізації відзначає, що навіть в епоху сучасності, коли багато жанрів мають лише віддалений зв'язок з середньовічними традиціями, вони «зберігають в собі карнавальне бродило, що різко виділяє їх з-поміж інших жанрів» [2, 315]. Таким чином, карнавальне відчуття і гротескова образність продовжують жити як літературна традиція, втілена у творах гумористичного жанру.

Для організованої на основі карнавальної культури, «продуктом» якої є словесні гумористичні твори, властиве створення свого роду «іншого світу» й «іншого життя» [2, 317]. У цьому відображеному, карнавальному інтерпретованому світі все не схоже на реальне життя. Те, що є важливим і серйозним насправді, в цьому світі представляється смішним, сприймається і розуміється через гумор. Тому, світ лімерика повний кумедних випадків, нісенітниць. Його головні герої кидають виклик визнанням в суспільстві законам здорового глузду. Здійснюючи неординарні вчинки, вони часто поводяться досить легковажно з погляду британської моралі, хоча це цілком відповідає логіці жанру: літні джентльмени носяться по вулицях в химерному одязі; старенькі навчають танцям птахів або б'ються; юні панночки фліртують, забувши про пристойність; поважні пани кидають у перехожих яблука і персики. Герої лімерика володіють найхимернішою зовнішністю і незвичайними здібностями, а їх неймовірні тілесні спотворення також є властивістю прояву карнавальної свідомості. Все це в загальному утворює гротескную картину, яка є «світом навиворіт», де все перевернуто з ніг на голову [5, 318].

Проте, слід зазначити, що лімерик далекий від заперечення раціональності існуючого світу, як і середньовічна карнавальна пародія, що лежить в основі гумористичних творів Нового часу, далека від суто негативної пародії. Суть лімерика не в тому, щоб показати, як це весело – жити безтурботно, нехтуючи законами суспільства і прийнятими нормами поведінки. Піддаючи осміюванню вчинки, зовнішні і внутрішні якості своїх дивакуватих героїв, лімерик, одночасно, вчить читача тому, як слід поводитися, щоб самому не стати об'єктом глузування або навіть за судження в реальному житті.

Специфіка жанру при цьому полягає в тому, що на відміну від традиційних посібників з етики і кодексів правил і норм поведінки, лімерик «навчає» свою аудиторію непрямим чином, ненав'язливо, за допомогою особливих мовних засобів і образів, перетворюючи процес навчання на розважальне заняття. Той факт, що правило поведінки пропонується читачеві у «закодованому» вигляді, є відображенням етнокультурної специфіки поведінки англійців: вираження моралі у прямій імперативній формі є невластивим для представника даної культури. Зазначене обмеження витікає з існування такої риси англійської комунікативної поведінки, як *неймпозитивність* – неприпустимість або зведення до мінімуму прямої комунікативної дії на співрозмовника.

Побудований на межі здорового глузду і нісенітниці, лімерик, з одного боку, має чітку форму і володіє якістю витонченої іграшки: простою, жартівливим сенсом, безпосередністю, ігровим потенціалом. З іншого боку, будучи наповненим, на перший погляд, безглуздом змістом,

лімерик несе певне «повчальне» навантаження і за допомогою гумору, що передається у віршованій формі, покликаний донести до слухача важливі культурні цінності. Така властивість дає підстави вважати, що текстовий аналіз мовного матеріалу дозволить виявити інформацію про ті цінності і стереотипи поведінки, які проголошуються в лімеріку як домінантні для англійського лінгвокультурного співтовариства.

Жанрові характеристики лімерика є відображенням його глибокого семантичного змісту, для розкриття якого «необхідний чіткий ключ, що дозволяє виникнути багатозаровій інтерпретації» [4, 38]. Очевидно, що такий «ключ» може бути виявлений при концептологічному підході до аналізу лімерика як тексту певного прецедентного жанру з можливістю використання такого підходу до дослідження карнавалізованих текстів / текстів гумористичних жанрів тієї або іншої культури.

Список використаних джерел

1. Бабенко Л. Г. Филологический анализ поэтического текста: Учебник для вузов. / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2004. – 432 с.
2. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – 2-е изд. / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1990. – 543 с.
3. Гюбеннет И. В. Основы филологической интерпретации литературно-художественного текста / И. В. Гюбеннет. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 205 с.
4. Демурова Н. М. Веселая игра в лимерики / Н. М. Демурова // Мир бессмыслиц. Лимерики, старые и новые: Сборник / Составл. К. Н. Атаровой. – На англ. и русск. яз. – М. : ОАО Издательство «Радуга», 2003. – С. 37 – 44.
5. Золкин А. А. Пространственная структура карнавала (на материале Mother Goose Rhymes) / А. А. Золкин // Логический анализ языка. Языки пространств / Отв. ред. : Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина. – М. : Языки русской культуры, 2000. – С. 315 – 320.

Summary. The article deals with a limerick as a unique phenomenon of English humour poetry. The peculiarities of this textual organism possessing all features of a structural and notional unit (cohesion, completeness etc.) are analyzed. The typological characteristics of a limerick suggesting functional-pragmatic and structural aspects are defined.

Key words: limerick, text, cohesion, completeness, typological characteristics.

УДК 811.161.1' 367:82-31

С.С. Петровская

«ПЕТЕРБУРГ» А. БЕЛОГО: СИСТЕМА ЗАГОЛОВКОВ

Дослідження заголовків останнім часом збагатилось різноаспектними роботами, але заголовки творів А. Белого ще не осмислені науково. Дану статтю присвячено структурі роману А. Белого «Петербург» і відповідно назвам його структурних компонентів: глав, главок, всього заголовочно-фінального комплексу тощо. Доводиться, що вже у назвах складових частин відбивається специфіка експериментаторського символістського роману, що ці назви вимагають більш детального і багатоаспектного дослідження.

Ключові слова: назва тексту, заголовок, мовленнєві одиниці, структурні складові тексту, структура тексту, сильна позиція тексту.

Заголовок текста отнюдь не принадлежит к числу малоисследованных объектов филологии (см. работы С.Д. Кржижановского, Ю.М. Лотмана, В.П. Вомперского, И.Р. Гальперина, Н.А. Фатеевой (Кожинной), В.А. Лукина, М. Заградки, И.Б. Делекторской, Ю.Б. Орлицкого, Ю.В. Бабичевой, Н.А. Веселовой, К.В. Лазаревой и др.), но тема заглавия к настоящему времени далеко не исчерпана. Характеристике заглавия как элемента «рамы» («рамки») текста [3, 95], иначе – заголовочно-финального комплекса (ЗФК), который придаёт тексту внутреннее единство, завершённость, цельность, привычную для читателя и ожидаемую полиграфическую оформленность, посвящено значительное число работ разного свойства и направления, однако за почти столетнюю историю пристального изучения заглавия в основном были намечены лишь контуры решения узловых проблем, при этом важнейшие из них часто остаются за пределами научных интересов исследователей. Их привлекают прежде всего газетные заголовки – весьма разнообразные